

Projekt „Dialog” 2019–2021 (0023/2019)

**Raport przedstawiający krytyczną analizę porównawczą
filozofii środowiskowej i filozofii techniki
(zadanie nr 1)**

Antropocen to epoka, w której ślad geologiczny i ekologiczny pozostawiony przez człowieka może równać się tylko z siłą działania lodu w epoce glacialnej. Ten niszczycielski wpływ skłania nas, by zrewidować wyobrażenia dotyczące środowiska, natury oraz technologii, poprzez którą na nie oddziałujemy. Wymaga to połączenia refleksji rozwijanej z jednej strony przez filozofię środowiskową, z drugiej przez filozofię techniki. Ich dialog jest bardziej potrzebny niż kiedykolwiek wcześniej.

Filozofia środowiskowa i filozofia techniki powstały jako samodzielne dyscypliny w podobnym okresie – latach siedemdziesiątych XX wieku – jako odpowiedź na gwałtowne zmiany w otoczeniu naturalnym i społecznym (zob. Kaplan, 2017: 1, Thompson, 2017: 439). Jednak, jak podkreślają badacze zajmujący się historią tych dwóch dziedzin, rozwój filozofii środowiskowej i filozofii techniki obrał inny kierunek pomimo wspólnego im zainteresowania modyfikacjami środowiska, w jakim żyje człowiek. Jest to wyjątkowo niefortunne, ponieważ obie te dyscypliny mają sobie wzajemnie wiele do zaoferowania (Kaplan, 2017: 1).

Były oczywiście wyjątki – wystarczy wymienić tu wysiłki podejmowane przez Andrew Lighta (obecnie George Mason University, USA), który kwestionował odrzucenie idei ekologicznej odbudowy (*ecological restoration*) przez wielu ekofilozofów jako szkodliwe. Tym niemniej większość etyków środowiskowych i filozofów techniki pozostaje obojętna na badania prowadzone w obrębie drugiej dyscypliny. Dziś, na szczęście, ta sytuacja powoli się zmienia.

Dobrym przykładem jest tom pt. *Philosophy, Technology, and the Environment* zredagowany przez Davida M. Kaplana (Kaplan 2017) oraz rozdział ‘Philosophy of Technology and the Environment’ by autorstwa Paula B. Thompsona w *The Oxford Handbook of Environmental Ethics* (Thompson, 2017). W tym pierwszym publikują zarówno etycy środowiskowi oraz filozofowie techniki, dyskutując m.in. takie problemy jak: relacje człowieka i środowiska w kontekście rozwoju studiów nad nauką i techniką, ocenie ryzyka, jakie niesie rozwój techniki dla dobrostanu środowiska, geoinżynierii, eko-przyjaznego designu, zrównoważonego rolnictwa.

Na ten moment wydaje się, że filozofia środowiskowa pragnie głównie sprawić, aby filozofowie techniki byli świadomi ekologicznego wymiaru rozwoju techniki oraz nakłonić ich do przyjęcia mniej antropocentrycznego paradygmatu. Natomiast filozofowie techniki koncentrują się na tym, aby pokazać eksploatacyjne tendencje kapitalistycznych innowacji wynikających z rozwoju techniki, badając to, jak technologie kształtują nasze postrzeganie i nastawienie do świata oraz jakie ma to implikacje dla naszego stosunku do przyrody (Thompson 2017)

Tym, czego zdecydowanie brak w tych analizach to namysł nad statusem artefaktów oraz hybryd, czyli obiektów, które przekraczają prosty podział na byty naturalne i sztuczne. Etyka środowiskowa, o ile w ogóle bezpośrednio zajmuje się artefaktami, to traktuje je wyłącznie jako

zagrożenie dla przyrody, podkreślając równocześnie ich podrzędność w stosunku do bytów naturalnych. Jedynym właściwe tu wyjątkiem jest postnaturalny enwironmentalizm, który to nurt krytykuje jednostronnie negatywne nastawienie etyki środowiskowej wobec artefaktów oraz zawężenie jej perspektywy badawczej (Vogel, 2015, 2003; Hoły-Łuczaj 2019, 2018). Jeden z głównych przedstawicieli postnaturalnego enwiornmentalizmu – Steven Vogel – tłumaczy, że etycy środowiskowi (zgodnie z nazwą swej dyscypliny) powinni zajmować się środowiskiem, a nie tylko środowiskiem naturalnym. Vogel przytomnie zwraca uwagę, że zdecydowana większość z nas jest na co dzień otoczona zabudowaniami oraz artefaktami, które etyka środowiskowa ignoruje. Tymczasem, jeśli podjęlibyśmy namysł etyczny nad ich statusem, jako konkretnych i niepowtarzalnych bytów, być może nasze nastawienie wobec nich uległoby zmianie i zaczęlibyśmy otaczać je większym szacunkiem i rezultacie dłużej z nich korzystali, co miałyby pozytywne skutki dla całego ekosystemu.

Inną kwestią wartą analizy jest pojawienie się wspomnianych hybryd (roboty z biologicznymi komponentami, biomimetyczna architektura, biodegradowalne sztuczne materiały itd.). Są one w wielu przypadkach związane z koncepcją bio-naśladownictwa (biomimetyki i biomimikry) (Holy-Łuczaj, Blok 2019; Dicks 2017; Blok 2017, 2014). Ważna w tym względzie jest rewizja takich kategorii jak wartość przyrodzona, funkcjonalność, interrelacyjność (zob. Holy-Blok 2020).

Wybór rekomendowanej literatury

Baskin, J. 2015. 'Paradigm Dressed as Epoch: The Ideology of the Anthropocene'. *Environmental Values* **24**: 9–29.

Benyus, J. 2002. *Biomimicry: Innovation Inspired by Nature*. New York. Harper Perennial.

- Blok, V. 2014. 'Reconnecting with Nature in the Age of Technology. The Heidegger and Radical Environmentalism Debate Revisited'. *Environmental Philosophy* **11(2)**: 307–32.
- Blok, V. 2016. 'Biomimicry and the Materiality of Ecological Technology and Innovation'. *Environmental Philosophy* **13(2)**: 195–214.
- Blok, V. 2017. 'Earthing Technology: Towards an Eco-centric Concept of Biomimetic Technologies in the Anthropocene'. *Techné: Research in Philosophy and Technology* **21(2–3)**: 127–49.
- Blok, V., Gremmen, B. 2016. "Ecological Innovation: Biomimicry as a New Way of Thinking and Acting Ecologically." *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* **29(2)**: 203–217.
- Dicks, H. 2017. 'Environmental Ethics and Biomimetic Ethics: Nature as Object of Ethics and Nature as Source of Ethics'. *Journal of Agricultural and Environmental Ethics* **30(2)**: 255–274.
- Dicks, Henry. 2019. The Biomimicry Revolution in Environmental Epistemology. *Ethics and the Environment* 24 (2):43.
- Driessen, C. 2017. 'Hybridity'. In: *The International Encyclopaedia of Geography: People, the Earth, Environment, and Technology*. Wiley /Association of American Geographers.
- Hailwood, Simon. 2015, *Alienation and Nature in Environmental Philosophy*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Holy-Luczaj, Magdalena; Blok, Vincent, How to deal with Hybrids in the Anthropocene? Towards a Philosophy of Technology and Environmental Philosophy 2.0 "Environmental Values" 2019, vol. 28, no. 3.
- Holy-Luczaj, Magdalena; Blok, Vincent, Hybrids and the Boundaries of Moral Considerability or Revisiting the Idea of Non-Instrumental Value, *Philosophy & Technology*, 2020 (doi.org/10.1007/s13347-019-00380-9)

Holy-Luczaj, Magdalena, In Search of Allies for Postnatural Environmentalism, or Revisiting an Ecophilosophical Reading of Heidegger, "Environmental Values" 2018 , vol. 27, no. 6.

Kaplan, David M. (ed.) 2017. *Philosophy, Technology, and the Environment*. Cambridge (MA): MIT Press.

Katz E. 2018. "Replacement and Irreversibility: The Problem with Ecological Restoration as Moral Repair", *Ethics & the Environment* 23(1): 17-28.

Kroes, P., Vermaas. P.E. 2008. 'Interesting Differences between Artifacts and Natural Objects'. *APA Newsletter* 8(1): 28-31.

Lee, K. 1999. *The Natural and the Artefactual. The Implications of Deep Science and Deep Technology for Environmental Philosophy*, Lanham-Boulder-New York-Oxford: Lexington Books.

Lemmens, P., Hui, Y. 2017. 'Reframing the Technosphere: Peter Sloterdijk's and Bernard Stiegler's Anthropotechnological Diagnoses of the Anthropocene'. *Krisis: Journal for Contemporary Philosophy* 2017(2): 26–41.

Rolston III, H. 2017. 'The Anthropocene!: Beyond the Natural?'. In: S.M. Gardiner, A. Thompson, *The Oxford Handbook of Environmental Ethics*. Oxford: Oxford University Press.

Thompson P. B. 2017. *The Oxford Handbook of Environmental Ethics*. Oxford: Oxford University Press.

Vogel, S. 2003. The Nature of Artifacts. *Environmental Ethics* 25(2): 149–168.

Vogel, S.. 2015. *Thinking like a Mall*. Cambridge: MIT Press.